

**„A MAGYAR AZÉRT NEM JÓ, MERT MAGYAR.
A CIGÁNY AZÉRT NEM JÓ, MERT TÚL CIGÁNY.”
ROMA SZAKKOLLÉGIUMI HALLGATÓK PÁRVÁLASZTÁSSAL KAPCSOLATOS
ELKÉPZELÉSEI**

Szerzők:

Komolafe Cinderella
Semmelweis Egyetem (Magyarország)

Lukács J. Ágnes (Ph.D.)
Semmelweis Egyetem (Magyarország)

Szabó Tünde
Semmelweis Egyetem (Magyarország)

Dávid Beáta (Ph.D., habil.)
Semmelweis Egyetem (Magyarország)

Első szerző e-mail címe:
komolafe.cinderella@public.semmelweis-univ.hu

Lektorok:

Huszi Éva (Ph.D., habil.)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Szabó-Tóth Kinga (Ph.D., habil.)
Miskolci Egyetem (Magyarország)

...és további két anonim lektor

Komolafe Cinderella, Lukács J. Ágnes, Szabó Tünde, Dávid Beáta (2021): „A magyar azért nem jó, mert magyar. A cigány azért nem jó, mert túl cigány.” Roma szakkollégiumi hallgatók párválasztással kapcsolatos elképzelései. *Különleges Bánásmód*, 7. (4). 31-43. DOI [10.18458/KB.2021.4.31](https://doi.org/10.18458/KB.2021.4.31)

Absztrakt

A megfelelő pár megtalálása javíthatja az egyén anyagi helyzetét, segíthet céljai elérésében és támogathatja mentális egészségét. A romák esetén ezen felül, a többségi társadalomba való beilleszkedésére is hatással lehet. A felsőoktatásban tanuló roma fiataloknak párválasztási lehetőségei különböznek alacsonyabb végzettségű, ugyancsak roma kortársaikétól. A továbbtanulás ára sokszor a tradicionális roma közösségekben szokásos korai házasság elmaradása, míg a hozadéka lehet egy tágabb kapcsolati háló kialakítása az egyetemi társak megismerésével. Kutatásunkban a roma egyetemisták egy speciális csoportjának, a roma szakkollégistáknak a párválasztását vizsgáltuk, az erről alkotott elképzeléseik és a gyakorlati megvalósulás szintjén. A tanulmány az EVS (European Value Survey) önkitöltős kérdőív párkapcsolatra vonatkozó kérdéseire és strukturált életútinterjúkra épül (N=186). A vizsgálatba bevont szakkollégisták, a kérdőív felmérés alapján, míg elméletben a párjuk származását inkább nem tartották relevánsnak, addig a gyakorlatban inkább magukhoz hasonló párt választottak a származást és az iskolai végzettséget tekintve. A szakkollégium a párválasztás terepeként is funkcionál, többen is innen választották párjukat. A roma szakkollégiumokban a hallgatók olyan sorstárs közösségbe kerülnek, ami támogatja őket a továbbtanulás útján. A sorstársak között pedig akár olyan párra is lelhetnek, aki nem csak származásban, hanem végzettségben is hozzájuk hasonló.

Kulcsszavak: Roma, szakkollégium, párválasztás, felsőoktatás

Diszciplína: szociológia, romológia

Abstract

ROMA UNIVERSITY STUDENTS' IDEAS ON THE CHOICE OF PARTNERS

Finding the right partner can improve the individual's financial situation, help him/her achieve his/her goals, and support his/her mental health. It may also have an impact on the integration of Roma partners into the majority of society. Roma young people studying in higher education may have different options of choosing a partner than their (Roma) lower-educated peers. The cost of further education is often the lack of early marriage, which is common in the traditional Roma community, while the benefit can be the development of a wider network of contacts by getting to know university colleagues. In our research, we examined the choice of a partner of a special group of Roma university students, the Roma college students concerning their ideas about this and their practical implementation. The study is based on the EVS (European Value Survey) questionnaire on relationships filled in by the respondents and structured life path interviews (N=186). Based on the survey, the college students included in the study did not consider the origin of their partner to be relevant, while in practice they preferred a similar partner related to the origin and education. The Roma college can also function as a field for choosing partner, and many of the students have chosen their partner from here. In Roma colleges, students are placed in a peer community that supports them through further education. Among their peers, they can even find a partner who is similar to them not only in his/her origin but also in his/her education.

Keywords: Roma, college, partner choice, higher education

Disciplines: sociology, romology

Bevezető

A párválasztás meghatározó szerepet kap egy ember életútjában: a választott partner vagy házastárs javíthatja az egyén anyagi helyzetét, segítheti a céljai elérésében és támogathatja mentális egészségét (Kovács és tsai., 2013), vagy épp ellenkezőleg a választott pár nagy visszahúzó erő lehet az élet minden területén. A felsőoktatásban tanuló romák esetében különösen fontos szerep jut a választott partner etnikai hovatartozásának és társadalmi státuszának, amely determinálhatja a társadalmi mobilitást is.

A felsőoktatásban tanuló roma fiatalok sok esetben egy teljesen új közegbe kerülnek, mint amiben addig nevelkedtek. Gyakran alacsonyabb iskolai végzettségű családból jönnek, ahol mások a szokások, mint az egyetemek többségi társadalmi közegében. Ezzel együtt a párválasztási lehetőségek is átalakulnak: míg a tradicionális roma közösségekben hagyományos korai házasságot hátráltathatja a

továbbtanulás, addig az egyetemen új lehetőségek is adódhatnak életükben, ugyanis sok különböző emberrel ismerkedhetnek meg egyetemi éveik során. Korábbi eredményeink rávilágítottak, hogy a társas kapcsolatoknak, és ezen belül is a partnerkapcsolatoknak kulcsszerep jut az egyetemi beilleszkedésben (Lukács J., 2019). A jellemzően alacsony státuszú roma és a magas státuszú egyetemi közeg közötti egyensúlyozásban, feltételezésünk szerint, hosszútávon a partnerkapcsolat etnikai és szociális háttere lesz az egyik legmeghatározóbb tényező.

Tanulmányunkban a roma szakkollégisták párválasztási elképzeléseit és tapasztalatait tárjuk fel. A tanulmány újszerűségét abban látjuk, hogy felvilágítja a preferált és a tényleges párválasztás különbözőségét a roma hallgatók esetében. Dilemmáik jól megvilágítják azt a speciális, komplex helyzetet, amelybe a valamely kisebbséghez tartozó, hátrányos helyzetű, elsőgenerációs értelmiségi fiatalok kerülnek a továbbtanulásuk során.

A keresztény roma szakkollégiumi hálózat szerepe a roma egyetemisták életében

2011 őszén alakult meg kormányzati és egyházi támogatással a Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat (KRSZH), a Budapesti Jezsuita Roma Szakkollégium, Debreceni Wáli István Református Cigány Szakkollégium, Miskolci Görögkatolikus Cigány Szakkollégium, Nyíregyházi Evangélikus Roma Szakkollégium, 2012-től pedig a Szegedi Keresztény Roma Szakkollégium részvételével. 2015-től folyamatosan bővült a hálózat, melyben már nem egyházi szakkollégiumok is csatlakozhattak. A 2015/16-os tanévben 132 hallgatója volt a KRSZH-nak.

A KRSZH célja *„sokoldalúan képzett, szakmai munkájában magas szintre törekvő, a továbbfejlesztésre nyitott, elkötelezett, cigány identitásukat is vállaló, keresztény értelmiségiek nevelése“* (KRSZH Alapító okirata 2011). A Hálózat arra törekszik, hogy a közéletben is aktív, felelős, társadalmi párbeszédet folytató hallgatókat neveljenek, akik mind a magyar, mind a cigány kultúrában otthon mozognak. (Török és Tóth, 2015; Biczó, 2021). A roma hallgatók társadalmi beilleszkedésének támogatása miatt nem roma tanulókat is felvesznek a szakkollégiumokba különböző létszámban (Forray, R. és Marton, 2012). A szakkollégistáknak lakhatást, speciális kurzusokat, anyagi támogatást nyújtanak a diploma-szerzésük előmozdítása érdekében (Komolafe, Lukács J. és Dávid, 2019; Lukács J. és tsai., 2021). A szakkollégiumokban sorstárs közösségre lelnek a hallgatók, mely lehetőséget ad az egyetemi beilleszkedés kihívásainak megosztására (Lukács J. és Dávid, 2019).

A KRSZH szakkollégiumai egyfajta összekötő szereppel is bírnak az otthoni roma családi közeg és az egyetemi világ között: csökkentik az egyetemista roma fiatalok egy részére jellemző „két kultúra közé szorultságot” (Dávid, 2019). A szakkollégiumokban lévő roma hallgatók nagy része elsőgenerációs egyetemista és kevés mintával rendelkezik ahhoz, hogyan lehet hatékonyan boldogulni az egyetemen. Sokuknak szülei alacsonyabb végzettségűek és az érzelmi támogatáson túl nem tudnak segítséget nyújtani nekik ebben a világban (Biczó, 2021). Az

egyetemen a csoporttársak, tanárok gyakran nem tudják, hogy milyen kulturális közegből, családi háttérből jöttek. A szakkollégiumoknak abban van kulcs szerepe, hogy összekötik ezt a két közeget egymással, melynek eredményeképpen a roma hallgatóknak nem kell elszakadniuk családjuktól az egyetemi beilleszkedésért cserében.

A roma népesség párkapcsolati jellemzői

A roma népesség Magyarország legnagyobb és leginkább homogám nemzetiségi csoportja. Körükben a legmagasabb a csoporton belüliekkel kötött házasságok aránya a tizenhárom magyarországi nemzetiség közül. A népszámlálási adatok szerint 2001-ben kb. 80%-uk, 2011-ben pedig kb. 70%-uk kötött homogám házasságot roma származású partnerrel (Tóth és Vékás, 2008; KSH, 2015; KSH, 2020). A roma népesség nem egységes, számos csoportból, nemzetségből, törzsből áll, és a homogámiára törekvés a roma csoportokon belül is jellemző. Minél inkább hagyománykövető egy család, annál inkább fontos számára, hogy az adott roma csoportba tartozó párt válasszanak a gyermekek. A három legnagyobb csoportba tartozók közül - a beás és oláh csoport, melyek kétnyelvűek, és a romungorók, akik csak a magyar nyelvet beszélik - sokaknak nagyobb problémát jelentett, ha más roma csoport-hoz tartozóval kötötték össze életüket, mintha nem romával (Vajda, 2015; Binder, 2008; Szuhay, 1995). Az egyre elterjedtebb vegyes házasságokkal és a hagyományok megtartásának gyengülésével ezek a házassági preferenciák is enyhültek. Míg a többségi társadalomhoz képest jóval korábban, tizenévesen vagy a 20-as éveik során, kötnek házasságot, addig idősebb korban, 50 év felett, a romák körében a legmagasabb az egyedül élő nők aránya (kétszerese, mint a magyar vagy német nemzetiségűeknél), többek között a roma férfiak alacsony élettartama miatt. Az élettársi kapcsolat jellemzőbb párkapcsolati forma a romák között, mint a többségi társadalom körében (27% versus kb. 10%) (KSH, 2015), azonban a hagyománykövető cigányok még mindig a házasságot preferálják. Fontos azonban megjegyezni, hogy a cigány csoportok esetében a házasság nem feltétlenül kötődik jogi aktushoz (Feith és

Lukács J., 2019). A tradíciók szerint fontos a nők házasságig tartó tisztasága. Bizonyos közösségekben a lánykérésnek, házasodásnak komoly szokásrendje van, amiben a szülőknek is jelentős szerep jut (Vajda, 2015; Fundación Secretariado Gitano, 2007).

Több nemzetközi kutatás is azt mutatja, hogy a kisebbségi csoportok magasan iskolázott tagjai gyakrabban házasodnak a többségi társadalomba tartozókkal, mint az alacsonyabb iskolai végzettségűek (Song, 2016; Furtado és Theodoropoulos, 2011; Furtado, 2012). A magasan iskolázottnak fontosabb lehet az iskolázottság-béli hasonlóság, mint az etnikai hasonlóság. Továbbá többször mozdulnak ki saját etnikai csoportjukból pl.: amikor gimnáziumba vagy egyetemre mennek, és így több kapcsolatuk van más etnikumba tartozókkal is (Furtado és Theodoropoulos, 2011; Furtado, 2012). A hazai kutatások többsége a magas iskolai végzettségű, diplomás roma nők párválasztását vizsgálta és eredményeik szerint ez a csoport gyakran választ nem roma párt. A jelenség mögött az állhat, hogy amikor kortársaik megházasodtak, ők még tanultak és amikor társat választottak volna, nem tudtak megfelelő, iskolázott párt találni maguknak a cigány közösségen belül. Ezen felül nehezen találtak olyan roma párt maguknak, aki engedte volna, hogy ne csak a hagyományos női szerepeknek kelljen megfelelniük, hanem egyensúlyt teremthessenek a családjuk és a hivatásuk között (Szabóné Kármán, 2009; Durst, Fejős és Nyíró, 2014; Durst, Fejős és Nyíró, 2016). A diplomás romák körében végzett vizsgálatokból is kiderült, hogy többen azért választottak nem roma párt, mert úgy érezték, hogy „nem találtak volna »megfelelően iskolázott« cigány partnert” (Tóth, 2004, 127 o.).

Módszer

A Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézete a Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózattal kötött kutatási együttműködési megállapodás keretében 2011-től 2016-ig vizsgálta a szakkollégiumi hallgatókat. A vizsgálat az ország öt településén működő, egyházi fenntartású roma szakkollégiumokra terjedt ki. A kutatás fő fókuszja a sikeres hallgatók, azaz a

jövő roma értelmiségének szociológiai, szociálpszichológiai és mentálhigiénés szempontú jellemzése és a bekövetkező változások mérése volt. Jelenlegi tanulmányunkban a több témát átölelő vizsgálat párkapcsolati vonatkozásait mutatjuk be. Elemzésünk célja annak feltárása, hogy milyen elképzeléseik és tapasztalataik vannak a szakkollégistáknak a párválasztással kapcsolatban.

Minta

A négy adatfelvétel során összesen 186 kollégista válaszolt, közülük 117 roma származású. Mind 18 év felettiak voltak és egy-egy felsőoktatási intézményben tanultak. A megkérdezett szakkollégisták között magasabb volt a lányok aránya (60 versus 40%). A nem roma származású egyetemistákra vonatkozó adatokat csak a kérdőíves elemzésnél használtuk fel. A strukturált életútinterjúk elemzésében csak a roma válaszadókat vizsgáltuk (n=117). A kutatásban való részvétel önkéntes volt.

A roma szakkollégisták egy speciális csoportját képezik a roma populációnak, így a kapott eredmények nem általánosíthatóak a teljes roma népességre. Továbbá, szem előtt kell tartani, hogy a vizsgált interjúk adatok keresztmetszeti, és a longitudinális kérdőíves vizsgálat sem nyúlik a diploma megszerzéséig vagy azon túlra, hanem egy rövidebb időszakot vizsgál, ezért a párválasztási attitűd egy pillanatképét, az egyén életének azt az állomását, amit adatfelvételkor rögzítettünk, tudjuk az elemzésen keresztül bemutatni.

Eszközök

A jelenlegi tanulmány az European Value Survey (EVS) önkitöltős kérdőív párkapcsolatra vonatkozó kérdéseire és strukturált életútinterjúkra épül. A szakkollégisták értékrend-fejlődését a hazánkban többször felvett European Value Survey (EVS) kérdéssorának lekérdezésével vizsgáltuk és minden évben lekérdeztük (Tomka és Rosta, 2010; Török, 2014).

A strukturált életútinterjúkat a kutatócsoport által összeállított kérdéssor mentén vettük fel, amely három nagyobb témát ölel fel: a) gyermekkor, b)

iskolai élet és c) a jövőre vonatkozó tervek. Ezeken belül többek között előkerült a barátok, a szakkollégium szerepe, az identitás alakulása, a párkapcsolattal kapcsolatos elképzelések, a célok, az értékek és a jövőkép. Az interjúk minden vizsgálati évben jellemzően az őszi szemeszter elején, az egyes kollégiumokban készültek. Minden esetben csak két személy, az interjúalany és az interjúer vett részt az adatfelvételben. Az interjúk 28-150 percet vettek igénybe. A tág időintervallum abból adódott, hogy a vezérfonál mellett az egyéni tényezők domináltak, melyek néhol jelentősen növelték a válaszadás hosszát.

Eljárás

A leíró és következtető (khi-négyzet próba) statisztikai elemzést SPSS programmal, az interjúk elemzését pedig MAXQDA tartalomelemző szoftver (Kuckartz és Rädiker, 2019) segítségével végeztük. A gépelt interjúk elemzése során a szövegrészekhez kódokat, alkódokat rendeltünk, melyek segítségünkre voltak a különböző párkapcsolati mintázatok feltárásához.

Eredmények és megvitatás

A kérdőíves vizsgálat

A vizsgálatba került hallgatók 61%-ának volt párkapcsolata. A roma hallgatóknak nagyobb arányban volt párjuk (65,5%), mint a nem romáknak (52%). A hallgatók, önmagukhoz hasonlóan főként egyetemre járó partnert választottak, függetlenül a származásuktól. Többségük (57%) a szakkollégiumi társak közül választott partnert magának. A mintába került szakkollégistákra inkább a homogám párválasztás jellemző: a roma hallgatóknak főleg roma származású (65,5%) partnere volt, míg a nem romáknak többségében nem roma párja (70%). Tehát a roma származású szakkollégisták a nemzetiségi csoportjukra jellemző homogámiát mutatnak. (Dávid, Szabó és Lukács, 2017)

Az EVS kérdésblokkban megkérdeztük a szakkollégistákat, hogy mennyire fontos a sikeres házassághoz az azonos társadalmi származás; a háztartási

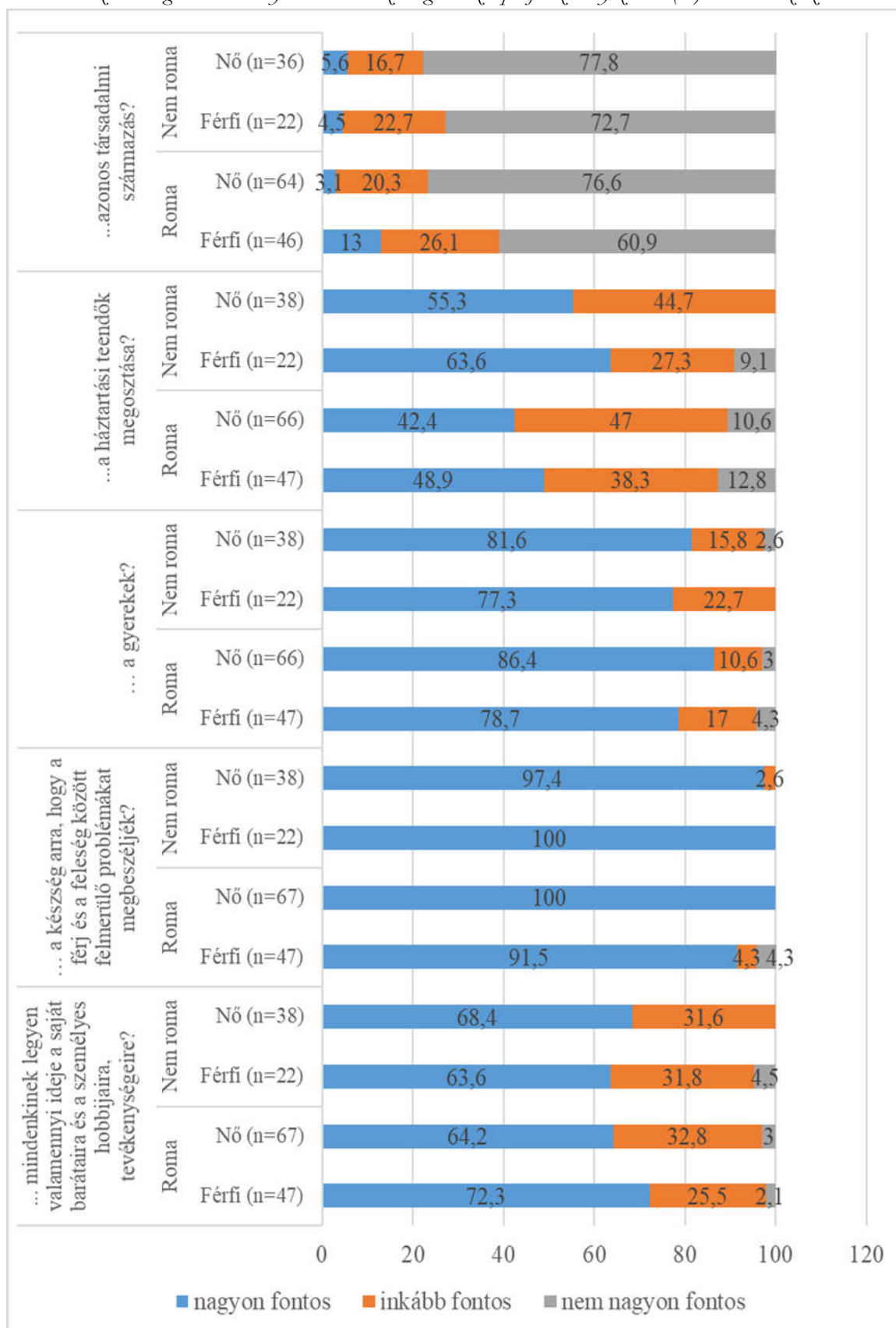
teendők megosztása; a gyerekek; a készség arra, hogy a férj és a feleség között felmerülő problémákat megbeszéljék; és hogy mindenkinek legyen valamennyi ideje a saját barátaira és a személyes hobbijaira, tevékenységeire. Sem a roma és a nem roma származású szakkollégisták válaszaiban, sem nemek szerinti bontásban nem volt szignifikáns eltérés a véleményekben. A szakkollégistáknak a legfontosabb elvárás az volt, hogy a férj és a feleség között felmerülő problémákat megbeszéljék. Ezt követte a gyerekek megléte, majd hogy mindenkinek legyen valamennyi ideje a saját barátaira és a személyes hobbijaira, tevékenységeire. A háztartási teendők megosztását a szakkollégistáknak már kevesebb része tartotta nagyon fontosnak. A legkevésbé fontos a társadalmi származás volt a hallgatók számára (1. ábra).

A kérdezettek közel háromnegyedének az azonos társadalmi származás a házasság sikere szempontjából nem nagyon fontos. Ugyanakkor, a valós partnerkapcsolatok alapján a szakkollégisták párválasztása is inkább az azonos társadalmi származás alapján történik. Az eltérést a valós partnerkapcsolatok és a sikeres párválasztással kapcsolatos beállítódás között abban látjuk, hogy a választott partner etnikai hovatartozásának és társadalmi státuszának kiemelkedő szerepe van az iskolai mobilitás sikeres megvalósításában. Ennek a döntésnek a súlya feszül a preferált és a tényleges párválasztás különbözőségében.

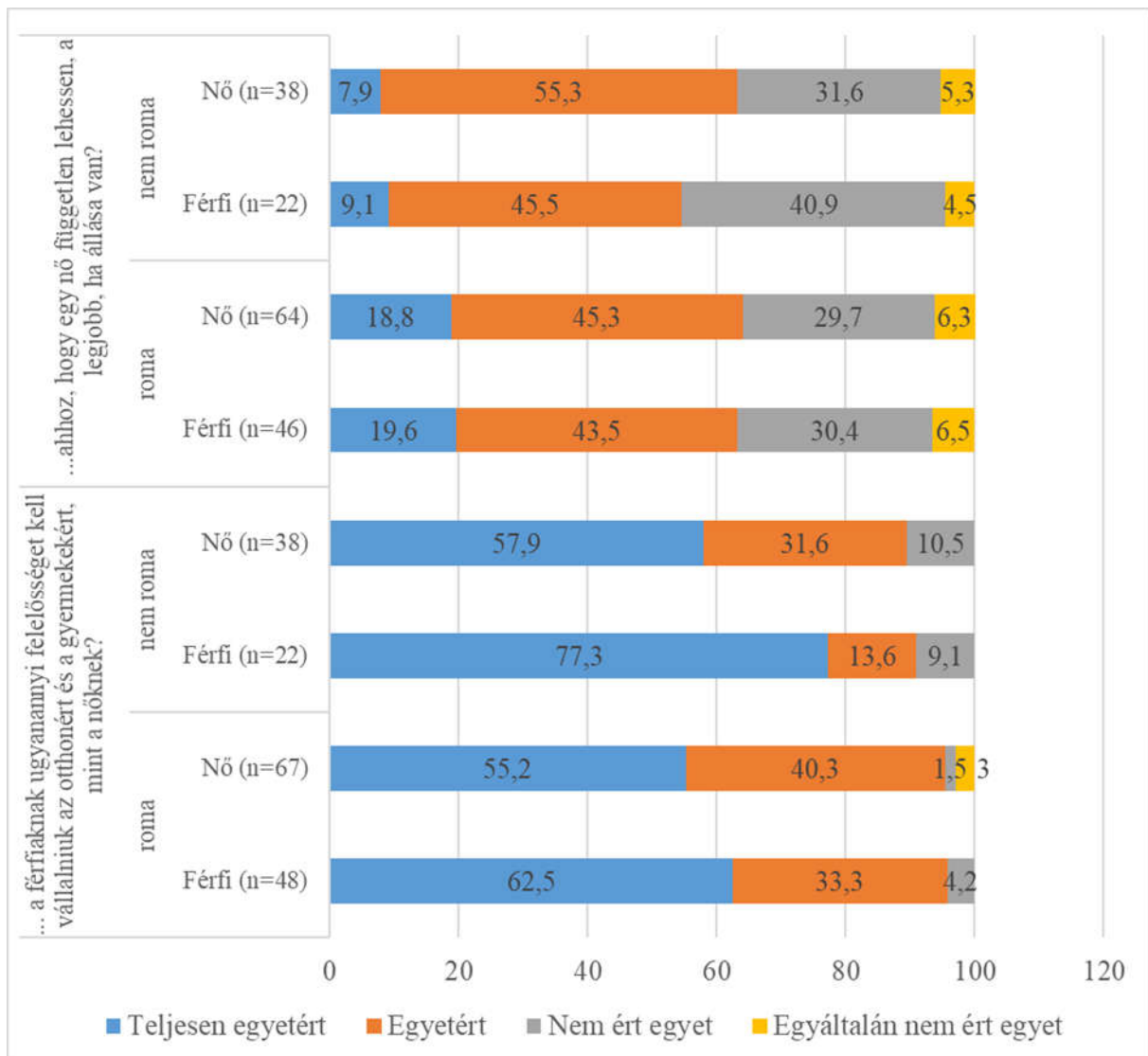
Az EVS párkapcsolatokra vonatkozó azon állításaira adott válaszokban, hogy „...a férfiaknak ugyanannyi felelősséget kell vállalniuk az otthonért és a gyermekekért, mint a nőknek” és, hogy „...ahhoz, hogy egy nő független lehessen, a legjobb, ha állása van” nem találtunk szignifikáns eltérést a nem roma szakkollégisták és a roma szakkollégisták között, a nemeket összevonva és külön kezelve sem (2. ábra).

A legtöbben teljesen egyetértettek azzal, hogy a férfiaknak ugyanannyi felelősséget kell vállalniuk az otthonért és a gyermekekért, mint a nőknek. Viszont azzal, miszerint ahhoz, hogy egy nő független lehessen, a legjobb, ha állása van, már 38%-uk nem vagy egyáltalán nem értett egyet.

1. ábra. A szak kollégisták véleménye a sikeres házasságban szerepet játszó tényezőkről (%). Forrás: Szerzők.

2. ábra. Az EVS párkapcsolatokra vonatkozó állításaira adott válaszok (%). Forrás: Szerzők.

A roma származású szakkollégistákon belül – főként a női és férfi szerepekhez kapcsolódó állítások – több esetben is megosztották nem szerint a hallgatókat (3. ábra). A következőkben néhány olyan kérdést mutatunk be, ahol a roma származású szakkollégisták házassággal kapcsolatos értékrendje nemek szerint eltért.

A roma származású szakkollégistákon belül nemi bontásban szignifikáns különbséget ($p=0,009$) mérünk aszerint, hogy mennyire értenek egyet azzal, hogy általában véve az apák éppúgy képesek gyermekeikről gondoskodni, mint az anyák. A roma

férfiak jobban egyetértettek ezzel az állítással, mint a nők. A nem roma szakkollégistákon belül nem volt szignifikáns eltérés ($p=0,220$) a nemek között (3. ábra).

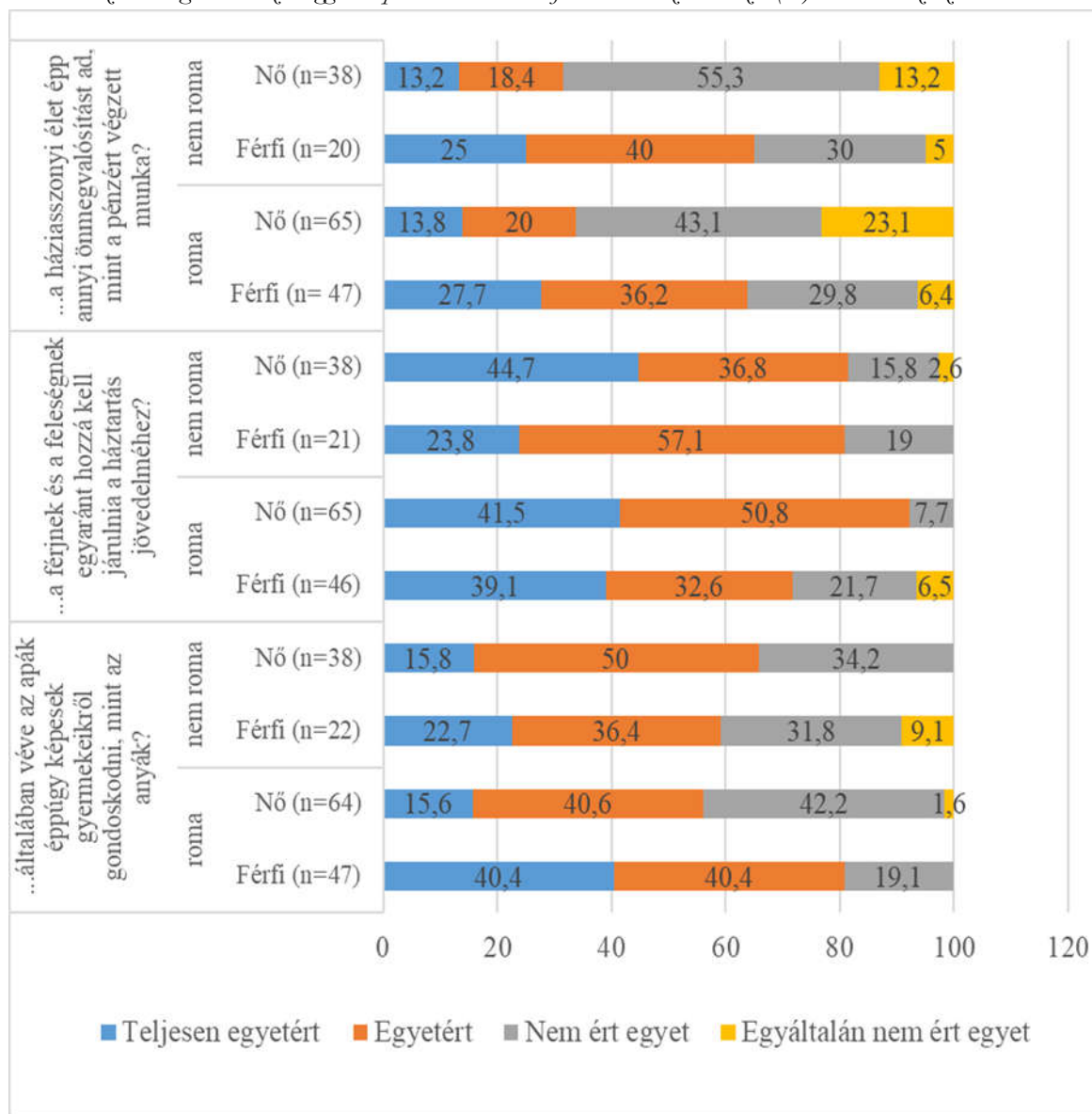
A roma származású szakkollégistákon belül nemi bontásban szignifikáns különbséget ($p=0,016$) mérünk aszerint, hogy mennyire értenek egyet azzal, hogy a férjnek és a feleségnek egyaránt hozzá kell járulnia a háztartás jövedelméhez, míg a nem roma hallgatóknál nem mutatkozott szignifikáns eltérés ($p=0,322$) a férfi és női válaszadók között (3. ábra). A roma férfiak nagyobb arányban nem értettek

egyét az állítással, mint a roma nők. Tehát ebben a kérdésben a roma férfiak vallották inkább a hagyományos nemi szerepeknek megfelelő fel-fogást.

A roma származású szakkollégistákon belül nemi bontásban szignifikáns különbséget ($p=0,010$) mér-tünk aszerint, hogy mennyire értenek egyet azzal, hogy a háziasszonyi élet épp annyi önmegvalósítást ad, mint a pénzért végzett munka. A roma férfiak a roma nőknél nagyobb arányban értettek egyet az

állítással (3. ábra). A roma nők válaszaik mögött az a jelenség is állhat, amire Durst Judit, Fejős Anna és Nyíró Zsanna (2016) jutott kutatásukban, miszerint az elsőgenerációs, diplomás roma nők a más nemzetiségű sorstársaikhoz képest jobban szeretnék megőrizni hivatásukat a gyermekvállalás után is és egyensúlyt tartani a munka világa és a családi élet között. A nem roma hallgatóknál nem mutatkozott meg szignifikáns eltérés ($p=0,109$) a férfi és női válaszadók között.

3. ábra. A szakkollégisták házassággal kapcsolatos értékrendjére vonatkozó válaszok(%). Forrás: Szerzők.

A nemi szerepek tekintetében a férfi roma szakkollégisták jobban a hagyományos értékrend felé húznak, mint a nők. Már korábbi kutatásokban is felmerült, hogy a diplomás roma férfiak a nemi szerepekben hagyománykövetőbbek a nőknél, a családban lévő tradicionális szerepeket preferálják. Méghozzá a tanulmányok szerint ez a fő oka annak, hogy a diplomás roma nőket a szintén egyetemi végzettségű roma férfiak is kevésbé választják párnak (Szabóné Kármán, 2009, Durst, Fejős és Nyíró, 2014; Durst, Fejős és Nyíró, 2016).

Vizsgálatunkban a gyerekekről való gondoskodás képességét kevésbé érzik női privilégiumnak a férfi roma szakkollégisták, mint a női hallgatók. Tehát ebben a kérdésben a roma nők azok, akik szerint a nem tradicionális szerepleosztáshoz kapcsolható ezen képességnek híján vannak a férfiak.

Az interjú vizsgálat

Az interjúk elemzése során arra fókuszáltunk, hogy a roma származású szakkollégistáknak milyen véleménye és élményei vannak a párválasztással kapcsolatban.

Párválasztási szempontok

Az interjúkban megkérdeztük a szakkollégistákat, hogy számít-e nekik, hogy a párjuk milyen származású. A hagyománykövető roma családokból származóknál – akik családjukban, elmondásuk szerint tartják a roma csoportjukra jellemző tradíciókat és amennyiben kétnyelvű csoportból származnak, beszélnek a cigány nyelvet is – fontos volt a roma származás, és ezt a család is egyfajta elvárásként fogalmazta meg.

„Hát igazából a családi hagyományok szerint fontos. Mert régen úgy volt, kiválasztották, hogy te ezé leszel, te ezé leszel. És általában az apák megmondták, hogy mi jóban vagyunk, akkor az én lányom meg a te fiad biztos jóban lesznek. És akkor tudtak együtt bulizni. Ez így volt régen. Vagy hogy ez a lány ehhez mehet, akkor család, hogy akkor nemzetség szerint stb., de igazából mostanra nem tudom. Hát az a fő szabály, hogy én egy cigánylányt fogok majd elvenni.” (férfi, 18 év)

Akik nem hagyománykövető családból jöttek, általában megengedőbben fogalmaztak.

„Nem, abszolút nem fontos. Volt magyar barátnőm is, persze. Még más nemzetiségű is, portugál is egyébként. Nekem teljesen mindegy végülis.” (férfi, 19 év)

Több roma származású szakkollégistában megfogalmazódott, hogy elméletben nem számít a származás, de gyakorlatban nem biztos, hogy olyan jól meg tudnák értetni magukat egy nem-romával, mint egy romával.

„Nem. Nekem mindegy az, ha kínai is, csak szeressen és megértsük egymást. Viszont annyiban egy kicsit jobban ragaszkodom egy cigány származású emberhez, hogy nem tudom, eddig az volt a tapasztalatom, vagy nem is a tapasztalatom, hanem azt hallottam, hogy jobban megérti a cigányt a cigányt, mint magyar a cigányt. De hogyha nem úgy alakulna, hogy nekem cigány lesz a párom, engem az sem érdekel, nekem csak az a lényeg, hogy szeressük egymást, mert ugye ott van nekem anyu meg apu példának.

Nekem apukám sem cigány, és még nincs gond anyuval, tehát hogy gond lenne a családokkal. Mert például olyan is előfordulhat, hogy az egyik, vagy mind a kettő cigány, akkor is belül is lehet a családban probléma, tehát szerintem az lényegtelen, hogy most magyar vagy cigány, vagy milyen származású az ember.” (nő, 23 év)

Az azonos vagy hasonló nemzetiségű szemponton túl többeknél fontos volt, hogy szintén egyetemista vagy legalább hasonló gondolkodású partnert válasszanak. A hasonló végzettséghez vagy intellektushoz sokuk a származásnál is jobban ragaszkodott.

„Felőlem lehet kínai is, ha nekem ő tetszik, meg vele szeretnék lenni, akkor vele fogok lenni függetlenül attól, hogy most milyen. Viszont az már inkább érdekel, hogy értelmiségi vagy nem, mert úgy gondolom, hogy én az leszek. Még nem tartom magam annak, az leszek és akkor elvárom azt a páromtól is, hogy ha nem is főiskolai végzettsége, meg ha nem is mit tudom én milyen egyetemi végzettsége legyen, de értelmes legyen, hogy tudja velem beszélgetni nemcsak arról, hogy mit fogok főzni, mit szeretne enni, hanem arról is, hogy milyen volt a napod, akkor meséld el, hogy munkája legyen, biztos munkája legyen. Nagyjából annak az embernek van biztos munkája, aki értelmiségi és diplomás és már dolgozik valamilyen helyen.” (nő, 20 év)

Az iskolai végzettséghez való ragaszkodás, más kiemelkedett romához hasonlóan (Tóth, 2004), a szakkollégisták közül is többeket nem roma pár választása felé irányított.

Romaként nem roma párt választani gyakran konfliktusokkal teli. Felmerülhetnek párkapcsolaton belüli problémák, melyek a kulturális különbségekből is adódhatnak, továbbá a környezet viszonyulása is megnehezítheti a nemzetiségi szempontból vegyes párok mindennapjait. Azok között, akik romaként nem roma párt is választottak már életük során, többeknél felmerült az a probléma, hogy a párjuk szülei vagy családtagjai rosszalják a kapcsolatot.

„Nekem azelőtt, nekem végig cigány származású barátnőim voltak és ez az utolsó barátnőm végül is egy magyar barátnőm lett. És, hát nem tetszett ugye a szüleinek, de főleg az apukájának, nagyon nem tetszett neki, nem is lehettem náluk, ugye barátnőm járt hozzánk nagyon sokat. Hát egy évet jártunk. És már közben is amiatt volt két szakítás a szülei miatt, és hát az apukája miatt. Megromlott úgy, a helyzet nagyon beleszólt a dolgokba, utána már csak nem volt jó neki, én ugye mondtam neki, hogy hát akkor jó. Valamit döntsön, vagy valamit csináljon. Vagy azt nézi, hogy apukája mit akar vagy azt, hogy ő. Na, utána visszajött hozzám és akkor megint egy pár hónap múlva megint egy ilyen affér miatt volt szakítás, mondtam akkor már végleges.” (férfi, 22 év)

„Nekem egy fél cigány kell. Egy értelmiségi fél cigány”

Azoknak a helyzetek, akik felmenőinek csak egy része volt roma, még bonyolultabb. A szakkollégistákra egyébként is jellemző, „két kultúra közé szorultságot” (Dávid, 2019) ők fokozottabban élik meg, vagy akár saját családjukon belül is tapasztalják. Identitásuk fejlődése során választhatnak, hogy a többségi kultúrát választják – mely könnyebb azok számára, akiken nem látszódik, hogy roma származásúak is – vagy csak romának vallják magukat. De azonosulhatnak mindkét csoporttal, otthonosan mozoghatnak mindkét közegben vagy kevésbé szerencsés esetben érezhetik azt, hogy egyikhez sem tartoznak. A roma és nem roma felmenőkkel rendelkező szakkollégisták között felmerült az, hogy igazából se a roma, se a nem roma pár nem lenne teljesen megfelelő számukra. Két kultúra, két csoport között vannak és így egyik csoport tagjai sem tudják őket teljes mértékben megérteni, átérezni a helyzetüket.

„Mindig olyat álmodtam meg magamnak, mivel én is feles, harmados vagyok, hogy a magyar azért nem jó, mert magyar. A cigány azért nem jó, mert túl cigány. Mert, hogy nehez értelmiségi cigányt találni. És hogy kiskoromban azt gondoltam, hogy nekem egy fél cigány kell. Egy értelmiségi fél cigány. Nabát, ihyet meg pláne nehez találni. Most már így itt van, mármint, hogy lehetne találni, de sajnos ez nem így működik. Pontosan... mert más. Meg így, ahogy látom, a családban mindig kiütkezők, hogy te büdös cigány, te meg büdös magyar – a veszekedések alkalmával, mindig kiütkezők - Hát, hát anyu, Anyuénak semmi nem tetszik. A legjobbat akarják és az sem volt jó, hogyha magyar volt. Meg az sem, hogy ha cigány lenne.” (nő, 23 év)

Sok szakkollégistán nem látszódott külső jegyek alapján, hogy felmenőik között romák is voltak. A párkapcsolatban ilyen esetben gondot okozhat, hogy mikor beszéljenek származásukról. Volt olyan válaszadó, akinek a származása felfedésének kérdése komoly fejtörést okozott.

„És ameddig azt ő nem tudta rólam, addig az ő szemében egy tök jó ember voltam. És mikor megtudta, birtelen változott meg rólam alkotott véleménye, roma képe. És mikor tudtam, hogy kinézetre nem mondja meg rólam, hogy esetleg nem teljesen olyan vagyok, mint ő, akkor nem is hoztam fel direkt a témát.” (nő, 18 év)

Az egyetemista roma nők szempontjai a párválasztásban

Az egyetemista roma nők speciális helyzete, amiről több szerző is írt már (Szabóné Kármán, 2009, Durst, Fejős és Nyíró, 2014; Durst, Fejős és Nyíró, 2016), ebben a kutatásban is megmutatkozott. A hagyományos, korai házassági mintához képest, a családalapítás a hosszabbra nyúlt képzési szakasz végére tolódik a többségi társadalmi minta szerint, ezzel együtt csökkennek a roma pártalálás esélyei.

„Hát igazából az, hogy most, hogy a családalapításról beszélünk, valószínű, hogy nem roma férjem lesz, mert hozzám hasonló korú roma férfiaknak gyerekeik, feleségük van, ahhoz képest, ha én elvégzem az egyetemet – remélem elvégzem –, tehát ha nekem lesz egy doktori címem, az igazából nem fog sokat számítani, mert szerintem nekem nem roma férjem lesz. Nem igazán tudom elképzelni azt, hogy mire én befejezem a sulit, 25 éves leszek és az én korosztályomból lesz olyan, aki még nőtlen.” (nő, 22 év)

Többen mondták, hogy nem szeretnék roma párt választani, vagy csak bizonyos feltételek teljesülése esetén, ugyanis nem akarnak kizárólag a hagyományos női szerepek szerint élni. Munkájukkal, karrierjükkel is aktívan foglalkozni szeretnének, nem csak a gyerekneveléssel és a háztartási munkákkal. A származást és a karriert, iskolai végzettséget szétválasztó párválasztási attitűd azt sugallja, hogy az interjúalany családi szocializációjában nem jelent meg a két feltétel együtt járásának lehetősége.

„Tehát hogyha cigány, akkor nagyon megvizsgálnám a dolgokat. Akkor nagyítóval néznék mindent. Tehát én nem akarok bemenni az, olyan rossz dolgok alá, amikkel, amik alól engem Isten már kibozott. Tehát ez a cigányasszonynak az izében a helye, a konyhában, és az a dolga, hogy szűljön. Tehát ez a megalázó, én azt nem bírnám elviselni. Vagy az, hogy- Anyáéknál nincs, de az egyik testvériükénél van. Tehát, hogy nem engedik dolgozni, nem engedik tanulni, hát, el nem bírnám viselni. Ilyen ősasszony, csonttal, a hajammal, biztos nem lennék. Meg ha cigányhoz mennék, akkor valami értelmiségi, tanult emberhez. De azért megvizsgálnám a családját is, nagyon. Tehát, hogy milyen az anyjával a kapcsolata, az apjával. Na, hát megvizsgálnám a dolgokat.” (nő, 22 év)

A szakkollégiumok szerepe a pártalálásban

Ahogy a kérdőíves vizsgálat eredményeiből is látszott, a szakkollégiumokban voltak olyanok, akik szintén szakkollégista párt választottak (57%). Azoknak a roma egyetemistáknak, akik korábban nem voltak kapcsolatban magasabb végzettségű romákkal, a szakkollégiumok segítséget nyújthatnak, hogy ne kelljen választaniuk aközött, hogy roma vagy magas iskolai végzettségű párt válasszanak, ugyanis ebben a közegben hozzájuk hasonló roma értelmiségi fiatalot találhatnak.

„Hát, nekem volt egy ilyen elvem, hogy hát, én nem akarok cigány férjet, én magyart, tehát magyar férjet akarok. De most már úgy vagyok vele, hogyha – mivel tudom, hogy – rajtam kívül vannak más roma értelmiségiek, akkor nem látom akadályt annak, hogy akár egy autentikus cigány családba házassodjak.” (nő, 21 év)

Konklúzió

Azok a roma fiatalok, akik továbbtanulnak, gyakran kiszakadnak otthoni, megszokott közegükből és a közösségükön belüli pártalálásukat hátráltathatja, hogy amíg kortársaik házasságot kötnek és gyereket nevelnek, ők a tanulmányaikkal vannak elfoglalva. Ez az egyetemista roma nőknél még jobban megnehezíti a közösségen belüli pártalálást mint a férfiaknál, melyre csak ráerősít, hogy sokuk nem tud vagy nem akar csak a hagyományos női szerepeknek megfelelően élni. Fontos számukra a tanulás és a jövődől munkájuk, karrierjük is a gyermeknevelés és családi élet mellett.

Ezek a párválasztási problémák és preferenciák a szakkollégisták párválasztással kapcsolatos EVS kérdések megválaszolásában, és az interjúikban is fellelhetőek voltak. A kérdőívek eredményei szerint a nemi szerepek tekintetében a férfi roma szakkollégisták jobban a hagyományos értékrend felé húznak, mint a nők. Viszont a gyerekekről való gondoskodás képességét kevésbé érzik női privilégiumnak a férfi roma szakkollégisták, mint a női hallgatók.

A mintánkba bekerült roma és nem roma szakkollégisták elméletben kevésbé tartották fontosnak egy házasság sikerességéhez, hogy azonos társadalmi származásúak legyenek a felek. Viszont a gyakorlatban az etnikumra és az iskolai végzettségre vonatkozóan is inkább homogám volt a párválasztásuk. A roma szakkollégisták inkább romát, a nem roma szakkollégisták inkább nem roma párt választottak. A romák közül az interjúikban többen meg is fogalmazták, hogy elvileg nyitottak lennének bármilyen származású partnerrel kapcsolatba lépni, de gyakorlatban egy roma mégis talán jobban megérti a másik romát, mint egy nem roma.

A Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat hallgatói egy olyan közösségben tölthetik egyetemi éveiket, ahol támogatják őket tanulmányi előmenetelükben, identitásuk megerősítésében és abban, hogy képesek legyenek a többségi és kisebbségi közegben is helyt állni. Sorstárs közösségre lelnek, akik hasonló élethelyzetük okán teljes mértékben megértik, és sokféle módon támogathatják egymást. A közös tapasztalat a sorstársak között könnyen alapoz meg párkapcsolatokat. Ráadásul, a

roma származású egyetemistáknak nem kell választaniuk aközött, hogy roma vagy magas iskolai végzettségű párt válasszanak, egyúttal nem kell választaniuk roma gyökereik és az egyetemi közeg között.

A társadalmi mobilitás útját járó, tovább tanuló roma fiatalok számos dilemmával szembesülnek. Párkapcsolati elképzeléseik és tapasztalataik szemléletesen leírják azokat a kulturális és szociális nehézségeket, amelyeket az egyetemi és társadalmi beilleszkedés során meg/fel kell oldaniuk. A jellemzően alacsony státuszú roma és a magas státuszú egyetemi közeg közötti választásban, vagy a kettő közötti érzékeny egyensúlyozásban minden bizonnyal kiemelt szerep jut a választott partnernek.

Irodalom

- Biczó, Gábor (2021). Roma Colleges for Advanced Studies Network in Hungary. *Különleges Bánásmód*. 7 (1) 7–15. doi [10.18458/KB.2021.1.7](https://doi.org/10.18458/KB.2021.1.7)
- Binder Mátyás (2008). Egy beás cigány közösség etnikai és nemzeti identitásáról. *Kultúra és Közösség*. 12(2): 5-16.
- Dávid Beáta (2019). *Társadalmi összetartozás egyéni jelentősége. A keresztény roma szakkollégiumok szerepe a társadalmi diverzitásban*. Előadás. Teremtés Ünnepe. Hála és felelősség a diverzitásban. Evangélikus Hittudományi Egyetem 2019.10.03. Web: http://www.tff.hu/doksik/2019_10_03_konfanyag/03-01_DavidBeata_Tarsadalmi-Osszetartozas-Egyeni-Jelentosege.pdf
- Dávid Beáta., Szabó Tünde, Lukács J. Ágnes (2017). *A Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat (KRSZH) hallgatóinak utánkövetéses vizsgálata 2011–2016*. Zárótanulmány. Kézirat.
- Durst Judit, Fejős Anna & Nyíró Zsanna (2014): “I always felt the odd one out”: Work-life balance among graduate Romani women in Hungary. *Acta Ethnographica Hungarica* 59(1) 165-190. doi [10.1556/AEthn.59.2014.1.8](https://doi.org/10.1556/AEthn.59.2014.1.8)
- Durst Judit, Fejős Anna & Nyíró Zsanna (2016). „Másoknak ez munka, nekem szívügyem” Az etnicitás szerepe a diplomás roma nők munkacsalád konstrukcióinak alakulásában. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*, 6(2) pp. 198-225. doi [10.18030/socio.hu.2016.2.198](https://doi.org/10.18030/socio.hu.2016.2.198)
- Feith Helga Judit & Lukács J. Ágnes (2019). Szüléshez kapcsolódó betegségi kérdések etnikai metszetben. *Romológia*, 6(16-17). 46–61.
- Fórray R. Katalin & Marton Melinda (2012). Egyházi szakkollégiumok. *Iskolakultúra*, 22(7-8) 35–4.
- Fundación Secretariado Gitano (2007). *Egyenlőség, egészség és a roma/cigány közösség* (Web: https://ec.europa.eu/health/ph_projects/2004/action3/docs/2004_3_01_manuals_hu.pdf Letöltve: 2021. 11. 07.)
- Furtado, Delia & Theodoropoulos, Nikolaos (2011). Interethnic marriage: a choice between ethnic and educational similarities. *Journal of Population Economics* 24, 1257–1279. doi [10.1007/s00148-010-0319-7](https://doi.org/10.1007/s00148-010-0319-7)
- Furtado, Delia (2012). Human capital and interethnic marriage decisions. *Economic Inquiry*. 50(1). 82-93.
- Komolafe, Cinderela, Lukács J. Ágnes. & Pethesné Dávid, B. (2019). *A szakkollégiumok szerepe a roma hallgatók egyetemi beilleszkedésében*. Előadás. XIX. Országos Neveléstudományi Konferencia Pécs, 2019. 11. 09. Absztrakt elérhető: In: Varga, A.; Andl, H.; Molnár-Kovács, Zs. (Ed.) Neveléstudomány – Horizontok és dialógusok. Absztraktkötet: XIX. Országos Neveléstudományi Konferencia Pécs, Magyarország: MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet. 451-451.
- Kovács Éva, Balog Piroska, Mészáros, Eszter, Kopp Mária (2013). *A házastársi, élettársi és elvált családi állapot összefüggései a mentális egészséggel*. *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika* 14(3). 205-230. doi [10.1556/Mental.14.2013.3.2](https://doi.org/10.1556/Mental.14.2013.3.2)
- Központi Statisztikai Hivatal (2015). *Statisztikai Tükör. A hazai nemzetiségek demográfiai jellemzői*. (Web: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nemzetiseg_demografia.pdf Letöltve: 2021. 01. 13.)

- Központi Statisztikai Hivatal (2020). *Egyedi adatkérés a nemzetiségi szempontból vegyes párkapcsolatokról, házasságokról* (20200420-89604 számon nyilvántartott ügy)
- KRSZH Alapító okirata (2011). (Web: <https://krszh.hu/a-halozat/> Letöltve: 2021. 11. 18.)
- Kuckartz, Udo & Rädiker, Stefan (2019). *Analyzing Qualitative Data with MAXQDA*. Springer, Cham doi [10.1007/978-3-030-15671-8](https://doi.org/10.1007/978-3-030-15671-8)
- Lukács J. Ágnes & Dávid Beáta (2019). Roma Undergraduates' Personal Network in the Process of College Transition. A Social Capital Approach. *Research in Higher Education*, 60(1). 64–82.
- Lukács J. Ágnes (2018). *Roma egyetemisták beilleszkedési mintázatai kapcsolathálózati megközelítésben*. Semmelweis Egyetem. Mentális Egészségtudományok Doktori Iskola, Egyének és közösségek erőforrásainak szociológiai és mentálhigiénés megközelítése.
- Lukács J. Ágnes, Szabó Tünde, Huszti É., Komolafe, Cinderella, Ember, Zs. & Dávid Beáta (2021). The role of colleges for advanced studies in Roma undergraduates' academic adjustment in Hungary from a social network perspective. *Intercultural Education* (in press)
- Song, Miri (2016). Multiracial people and their partners in Britain: Extending the link between intermarriage and integration? *Ethnicities*, 16(4) pp. 631–648. doi [10.1177/1468796816638399](https://doi.org/10.1177/1468796816638399)
- Szabóné Kármán, J. (2009). “Én olyan okos leszek, hogy nevémen szólítanak majd!” In: Andl, H. & Boros J. (Ed.). „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola Évkönyve 2009. Pécsi Tudományegyetem, Pécs 405 – 415.
- Szuhay P. (1995). A magyarországi cigány etnikai csoportok kulturális integrációjáról és a nemzeti kultúra megalkotásáról. *BUKSZ* 3, 329–341.
- Tomka Miklós & Rosta Gergely (2010). *Mit értékelnek a magyarok. Az Európai Értékrend Vizsgálata 2008. évi magyar eredményei*. Budapest, OCIPE Magyarország Faludi Ferenc Akadémia.
- Tóth Ágnes & Vékás János (2008). Család és identitás. A vegyes házasság szerepe a magyarországi kisebbségi közösségek reprodukciójában. *Demográfia*, 51(4): 329–355.
- Tóth Kinga Dóra (2004) Magyarországi és angliai kiemelkedett cigányok identitástípusainak összehasonlító elemzése. Ph.D. értekezés. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem. Budapest.
- Török Péter & Tóth Katalin (2015). A keresztény roma szakkollégisták házasságképe. *Kapocs*, 14 (2) 38-45
- Török Péter (2014). What Should We Pay Attention To? Some Preliminary Information on the Value System of the Students in the Network of Church-Run Roma Special Colleges. *Hungarian Educational Research Journal* 4(2). 1–14.
- Vajda Melinda (2015). *Változások az első generációs budapesti oláh cigányok kultúrájában. Romanipe ando baro foro*. Eötvös Lóránd Tudományegyetem. Társadalomtudományi Kar, Budapest.